

PSEUDOKREŠŤANSKÍ MORAVANIA, NITRIANSKI NEOFYTI A NAJKREŠŤANSKEJŠÍ FRANKOVIA

Pseudo-Christian Moravians, the Neophytes of Nitra and the Earnest Christian Franks

Peter Baláž

Abstract: BALÁŽ, Peter. *Pseudo-Christian Moravians, the Neophytes of Nitra and the Earnest Christian Franks*. The letter of the Bavarian episcopate addressed to Pope John IX in 900 is one of the contemporary historical sources testifying to the ninth century Christianisation in the Moravian Principality and the Principality of Nitra. Although the letter describes the existence and practice of Christianity in individual ethnic groups in a subjective way, it also provides some relevant historical information. Such is a mention of the Slavic tribe to which was East Frankish priest Viching appointed a bishop by the Pope. Writers of the letter described the tribe as a recently baptised. The description was intentional in order to suppress the demands of the Diocese of Passau for the territory of the Viching's Diocese of Nitra before 880. The article argues that Engelmar, the Bishop of Passau, ceased to demand the territory of the Diocese of Nitra after its foundation.

Keywords: *Viching, Bishop of Passau, Engelmar, letter of Bavarian episcopate, Diocese of Nitra*

Abstrakt: BALÁŽ, Peter. *Pseudokrešťanskí Moravania, nitrianski neofyti a najkresťanskejší Frankovia*. Jedným z dobových dejinných prameňov, ktoré svedčia o kristianizácii v 9. storočí v Moravskom a Nitrianskom kniežatstve, je list bavorského episkopátu z roku 900 pre pápeža Jána IX. List hodnotí subjektívne úroveň kvality kresťanstva u jednotlivých etník, prináša však aj relevantné historické informácie. Takou je zmienka o slovanskom kmeni, ktorému bol pápežom určený za biskupa východofranský kňaz Viching. Pisatelia listu označili tento kmeň za novopokrstený. Takéto označenie bolo účelovým kvôli zapieraniu nárokov Pasovského biskupstva na územie Vichingovho Nitrianskeho biskupstva pred rokom 880. V príspevku sa prichádza k záverom, že pasovský biskup Engelmar si prestal nárokovať na územie Nitrianskeho biskupstva po jeho vzniku.

Kľúčové slová: *Viching, pasovský biskup, Engelmar, list bavorských biskupov, Nitrianske biskupstvo*

Vznik Nitrianskeho biskupstva v roku 880 je pevnou skutočnosťou dejín Veľkej Moravy. Toto biskupstvo zriadil pápež Ján VIII. (872 – 882) a za biskupa mu na žiadosť Svätopluka (871 – 894) vysvätil a určil Vichinga. K menej osvetleným témam v súvislosti so zriadením biskupstva v Nitre patrí postoj vtedajšieho pasovského biskupa Engelmara k tejto skutočnosti. Pasovské biskupstvo si cirkevnoprávne nárokovalo na územie Nitrianskeho kniežatstva,¹ preto muselo v danom období reagovať na vznik tamojšej cirkevnej inštitúcie a osobu jej predstaveného biskupa Vichinga.

¹ STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo. Počiatky stredovekého Slovenska. Rozprávanie o dejinách nášho územia a okolitých krajín od sťahovania národov do začiatku 12. storočia*. Bratislava 2004, s. 93.

Prameňom, ktorý pomáha riešiť túto problematiku, je protestný list pápežovi Jánovi IX. (898 – 900) z roku 900.² Napísali ho bavorskí biskupi na čele so salzburským arcibiskupom Theotmarom. V liste, o ktorom nie je isté, či bol odoslaný adresátovi, namietajú voči ustanoveniu samostatnej veľkomoravskej cirkevnej provincie v počte troch biskupstiev a jedného arcibiskupstva, ktoré si Mojmir II. (894 – 906?) vymohol u pápežskej stolice. Arcibiskup Theotmar a jeho sufragáni biskupi argumentujú, že veľkomoravské územie patrí pod Pasovskú diecézu a zriadená cirkevná organizácia roztrhla neprávom túto diecézu na päť častí, a to štyri veľkomoravské a piatu pasovskú časť. Napriek skorému stroskotaniu veľkomoravskej cirkevnej provincie, neprestal byť tento fakt predmetom záujmu v Pasovskom biskupstve. Časovo nie veľmi vzdialený pasovský biskup Pilgrim sa zaoberá veľkomoravskými biskupstvami.³ V 70. rokoch 10. storočia vie, že na Veľkej Morave boli kedysi štyri biskupstvá. Pokúša sa ich aj pomenovať. Vo sfaľovanej listine nachádzame meno Nitry, čo svedčí o jestvovaní povedomia v Pasove o biskupstve v Nitre z druhej polovice 10. storočia.⁴ Toto povedomie tu pretrvalo aj po rozpade Veľkej Moravy. Mená sídel ostatných veľkomoravských biskupov a arcibiskupa sú napriek snahe historikov stále nejasné a veľmi pravdepodobne Pilgrimom vymyslené.⁵ Arcibiskupstvo a jedno z biskupstiev môžeme hľadať na Morave.⁶ Posledné z biskupstiev bolo v Hornej Panónii alebo v jej bezprostrednom okolí z príslušnej veľkomoravskej strany, kde mohlo mať bezpečnejšiu pozíciu a pokojnejšie zázemie. G. Labuda vyradil niekde udávanú Prahu ako sídlo jedného zo štyroch veľkomoravských biskupov,⁷ kvôli územiu na ktorom sa nachádzala. To nepatrilo Pasovskej diecéze, ale diecéze v Regensburgu.⁸ Podobne pre toto štvrté biskupstvo lokality ako Vesprím, Ráb alebo Ostrihom⁹ nemôžu prichádzať do úvahy. Tie ležali

² MARSINA, Richard. *Codex Diplomaticus Et Epistolaris Slovaciae I.* (ďalej CDES I.) Bratislava 1971, č. 39, s. 32-35.

³ MARSINA, CDES I, č. 4, s. 5, 6.

⁴ MARSINA, Richard. Svedectvo listov a listín. In *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II., Slovensko očami cudzincov. Vzácné správy o histórii nášho územia od 6. do 10. storočia, tak ako sa javia v písomnostiach prevažne cudzieho pôvodu.* Bratislava 1999, s. 31.

⁵ Za vymyslené ich považuje J. Cibulka. Zmienku o biskupstve vo Faviane spája s prameňom Život sv. Severina. CIBULKA, Josef. *Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky křesťanství na Moravě.* Praha 1958, s. 272.

⁶ Skôr ako Olomouc prichádzajú do úvahy obe moravské cirkevné aj politické lokality stojace na najvyššej pozícii, Mikulčice a Uherské Hradiště zároveň. Blízka vzdialenosť nie je problémom. V ranom stredoveku nepredstavovala asymetrickosť prekážku. K tomu JAN, Libor. O smysl příběhu bratří Konstantina a Metoděje. In HANUŠ, Jiří (ed.). *Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě.* Brno 2011, s. 114, pozn. 65. Pri založení uhorskej cirkevnej provincie zvlášť zaujme blízkosť Ostrihomu a Vacova. MŮČSKA, Vincent. O prvých uhorských biskupstvách. In *Historický časopis*, roč. 51, 2001, č. 1, s. 20. Na Moravu môžeme v roku 899 klásť ešte jedno biskupstvo. Zároveň jedna z veľkomoravských diecéz ležala buď priamo, alebo v bezprostrednom okolí Hornej Panónie a cirkevnoprávne spravovala hornopanónske územie až do mieru v januári roku 901. Mojmira nemohla limitovať proporcionalita území biskupstiev. Potreboval predovšetkým dosiahnuť ich počet (arcibiskupstvo a tri sufragánne biskupstvá) kvôli bezpečnému fungovaniu do budúcnosti. G. Labuda a D. Třeštík kladú mimo Nitrianska na Moravu arcibiskupstvo aj všetky tri biskupstvá. LABUDA, Gerard. *Studia nad początkami państwa polskiego II.* Poznań 1988, s. 143-145. TŘEŠTÍK, Dušan. *Vznik Velké Moravy.* Praha 2001, s. 115, 116. Takýto náhľad je už isto nadsadený. To však nespochybňuje ich tvrdenie, že Vichingova Nitrianska diecéza ležala mimo Pasovskú diecézu.

⁷ Udáva ju ŁOWMIANŃSKY, Henryk. *Początki Polski IV, (Z dziejów Słowian u I. tysiącleciu n.e.).* Warszawa 1970, s. 490.

⁸ LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego II*, s. 144, 145.

⁹ R. Marsina nevyklučuje Vesprím a J. Steinhübel s ním počíta. MARSINA, Richard. Cirkevná organizácia na Veľkej Morave. In GALUŠKA, Luděk – KOUŘIL, Pavel – MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk (eds.). *Velká Morava mezi východem a západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference: Uherské Hradiště, Staré*

na území Dolnej Panónie, teda na území Salzburského arcibiskupstva. Túto skutočnosť by neopomenul salzburský arcibiskup Theotmar, hlavný pisateľ listu, že aj jeho územie bolo rozdelené sídlom jedného z moravských biskupov. Námietka tohto druhu sa vzťahuje len na pasovské diecézne územie.¹⁰ Bavorskí biskupi v prospech toho, že moravské územie má patriť pod pasovského biskupa, vyslovujú ešte jeden podstatný dôvod: „*Antecessor vester Zuentibaldo duce impetrante, Wichingum consecravit episcopum et nequaquam in illum antiquum Patauiensem episcopatum eum transmisit, sed in quandam neophitam gentem, quam ipse dux bello domuit et ex paganis christianos esse patrat.*“ (Váš predchodca na žiadosť vojvodu Svätopluka vysvätil Wichinga za biskupa, avšak vôbec ho nevyšlal do onoho starého Pasovského biskupstva, ale k istému na vieru obrátenému národu, ktorý si samo knieža vojnou podrobilo a dosiahlo, že z pohanov sú kresťania.)¹¹ D. Třeštík pokladá zmienku za platnú okrem neúmyselnej zámieny mien kniežata, ktorý si podmanil *gens* v Nitriansku, z Mojmirá I. (? – 846) na Svätopluka.¹²

Město: 28. 9. – 1. 10. 1999. Brno 2001, s. 295. STEINHÜBEL, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 410, pozn. 817. STEINHÜBEL, Ján. Veľká Morava a bavorské pohraničie. In *Byzantinoslovaca I*. Bratislava 2006, s. 156–158. P. Elbel uvádza Ráb. ELBEL, Petr. Dějiny neúspěchu aneb úsilí Přemyslovců o zřízení arcibiskupství v českých zemích. In WIHODA, Martin – REITINGER Lukáš (eds.). *Proměna středověčodní Evropy raného a vrcholního středověku. Mocenské souvislosti a paralely*. Brno 2010, s. 254, 255. M. Kučera ako jednu z uvádzaných možností spomína Ostrihom. KUČERA, Matúš. *Cesta dejinami. Postavy veľkomoravskej histórie*. Bratislava 2005, s. 178.

¹⁰ Pritom svoj vplyv mohli najbližší veľkomoravskí biskupi krátko uplatňovať aj na územie časti Dolnej Panónie. Sídlo biskupa tam ale zo spomenutého dôvodu nemohlo byť.

¹¹ MARSINA, *CDES I*, č. 39, s. 33.

¹² TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 116, 131, 134. Na inom mieste však kvôli uvedenej zmienke o dobytí Nitrianska Svätoplukom pokladá za istý čas pričlenenia Nitrianska k Morave Rastislavovu vládu, s pravdepodobnosťou, že sa tak stalo už skôr. TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 131. Hlavný pisateľ listu salzburský arcibiskup Theotmar ústredný spis salzburskej cirkevnej politiky na východe *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* veľmi dobre poznal. Biskup Viching je určený na Svätoplukom získané územie, ktoré pôvodne patrilo pod Pasov, čo však verejne nemôžu bavorskí biskupi v liste priznať. Pisatelia listu tak veľmi pravdepodobne vedia o Mojmirovej vojenskej aktivite na susednom východnom území Moravanov, kde pôvodne salzburský arcibiskup Adalráam vyvíjal svoju činnosť, potom patrilo pod Pasovské biskupstvo a následne tam bol ustanovený za biskupa Viching. O iné, Moravanmi získané územie nad Dunajom, kde vyvíjal aktivitu Salzburg, následne si naň nárokoval Pasov a kde bol nakoniec ustanovený za biskupa Viching, sa okrem Nitrianska nemohlo jednať. Pre pisateľov listu bolo neznáme meno tohto slovanského kmeňa. Z vojenských akcií Moravanov v Nitriansku spomenuli len tú poslednú, opätovné podmanenie Nitrianska Svätoplukom. Označenie „novokrstenci“ by Vichingov slovanský kmeň dostal v liste aj pri spomenutí Mojmirá ako konečného podmaniteľa Nitrianska. Termín „*neophita gens*“ je dôsledkom zamĺčania nárokov Pasovského biskupstva na Nitru pred rokom 880. Na druhej strane konsekrácia kostola Pribinu v Nitre však mala tiež ešte ďaleko od pokresťančenia celej krajiny. Pribina sa v Nitriansku nedal pokrstiť. K Pribinovmu kostolu a kristianizácii Nitrianska CHALOUPECKÝ, Václav. Nitra a počátky kresťanství na Slovensku. In CHALOUPECKÝ, Václav – HOFMAN, Ján. *Dva články o Pribinovi*. Bratislava, b. r. (1933), s. 12. Od momentu krstu panovníka trvalo ešte niekoľko desiatok rokov ku krstu jeho ľudu. BERENDOVÁ, Nora. Úvod. In BERENDOVÁ, Nora (ed.). *Christianizace a utváření křesťanské monarchie. Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10. - 12. století*. Praha 2013, s. 32. Svätopluk mohol nastúpiť v Nitriansku niekedy pred polovicou 50. rokov 9. storočia. MARSINA, Richard. Svätopluk, legenda a skutočnosť. In MARSINA, Richard – RUTTKAY, Alexander (eds.). *Svätopluk 894 – 1994*, Nitra 1997, s. 156. S dobytím či znovudobytím Nitrianska Svätoplukom, v takom význame ako je pasáž napísaná, počítajú HODÁL, Juraj. *Prehľad dejín Slovenského kniežatstva počas moravského nadpánstva (830 – 905)*. Trnava 1926, s. 18, 24. KONEČNÝ, Lubomír. Politicko – cirkevní ústředí Moravy. In *Sborník prací filosofické fakulty Brněnské univerzity*, F 19 – 20, 1975 – 1976, s. 11, 17. V. Richter zmienku plne akceptuje. Nehovorí však o vojenskej aktivite, ale o prevzatí vlády Svätoplukom. RICHTER, Václav. Die anfänge

Po zriadení moravsko-panónskeho arcibiskupstva v roku 869 bavorskí biskupi konajú protio-patrenia na nimi nárokovanom území, súdom a uväznením arcibiskupa Metoda. V roku 900 po zriadení úplnej moravskej cirkevnej organizácie opäť protestujú. Avšak medzi týmito obdobiami z roku 880 nie je známy žiadny protest bavorských biskupov ani pasovského biskupa Engelmara proti zriadeniu Nitrianskej diecézy. Pasovský biskup Engelmar vtedy neprotestoval a akceptoval stav vecí taký, ako mu to bolo predostreté, a to nie oficiálnym výkladom, ale interpretáciou od nitrianskeho biskupa Vichinga, či priamo čítaním falošného odpisu z privilegia *Industriae tuae* plného vlastných Vichingom vypracovaných vsuviek. Z udalostí zo začiatku 80 rokov 9. storočia je známym faktom Vichingovo sfaľovanie privilegia pápeža Jána VIII. pre Svätopluka z roku 880.¹³ Tam bolo cirkevno-právne postavenie Metoda úplne vynechané alebo značne obmedzené.¹⁴ Viching nebol síce priamym spolupracovníkom a chránencom bavorských cirkevných predstaviteľov, to platilo o jeho vzťahu k východofranským kráľovským kruhom,¹⁵ ale Engelmarovi prišlo každopádne vhod mať Vichingovu podporu kvôli silnému protivníkovi na Morave, Metodovi.¹⁶ Viching účinne brzdil Metodove snahy.¹⁷ Vzrastajúca moc Svätopluka, Metodove aktivity na Veľkej Morave, ale hlavne pápežská aktivita v zriadení Nitrianskeho biskupstva, boli faktory, ktoré viedli pasovského biskupa Engelmara, aby akceptoval územnú stratu zo svojej diecézy. Jediné biskupstvo v susednej krajine obsadené spriazneným biskupom mohlo byť výhodným krokom proti budúcim snahám o zriadenie ďalších biskupstiev alebo provincií. Vichingova sfaľovaná listina spôsobila otázky vo veľkomoravskej cirkevnej problematike aj v samotnom Ríme. Situáciu do istej miery na Veľkej Morave upokojil list pápeža Jána VIII. z marca r. 881.¹⁸ Informácie o tomto liste mohol však Viching v domácom východofranskom prostredí veľmi ľahko poprieť alebo dezinterpretovať. Ešte viac vidieť, kvôli Vichingovmu falzu a intrigám, chaos vo veľkomoravských záležitostiach, neistotu a nepravdivé konštatovania o Metodovi v Ríme z listu pápeža Štefana V. (885 – 891) Svätoplukovi a *Commonitoria* pre svojich legátov.¹⁹ Metod je vnímaný ako ten, kto koná „proti ustanoveniam všetkých svätých otcov“²⁰ a prisahá pred pápežom, že nebude slúžiť bohoslužby v slovanskom jazyku.²¹ Veď aj koncom predchádzajúceho desaťročia sa o Metodovi šíria fámy, že je bludár,²² na

der Grossmährischen Architektur. In *Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí príchodu byzantské mise na Moravu*. Praha 1965, s. 134, 135.

¹³ DVORNÍK, František. *Byzantské misie u Slovanů*. Praha 1970, s. 177, 178. MARSINA, Richard. Štúdie k Slovenskému diplomatáru I, In *Historické štúdie*, roč. 16, 1971, s. 62-70.

¹⁴ MARSINA, Štúdie k Slovenskému diplomatáru I, s. 66.

¹⁵ MARSINA, Richard. Nitrianske biskupstvo a jeho biskupi od 9. do polovice 13. storočia. In *Historický časopis*. roč. 41, 1993, č. 5, 6, s. 534.

¹⁶ O skutočnosti, že Viching bol najvýznamnejším Metodovým rivalom, čo sa veľmi pravdepodobne muselo odraziť aj na vzťahoch s bavorským duchovenstvom MARSINA, Štúdie k Slovenskému diplomatáru I, s.69, pozn. 293.

¹⁷ MARSINA, Nitrianske biskupstvo a jeho biskupi, s. 532.

¹⁸ MARSINA, *CDES I*, č. 33, s. 25, 26. O slabej presvedčivosti listu Jána VIII. z roku 881 na Svätopluka DVORNÍK, *Byzantské misie*, s. 178. Obaja Metod aj Viching pôsobia vo svojich postaveniach na Veľkej Morave naďalej.

¹⁹ MARSINA, Štúdie k Slovenskému diplomatáru I, s. 50-70.

²⁰ „*Successorem, quem Methodius sibimet contra omnium sanctorum patrum statuta constituere presumpsit, ne ministret, nostra apostolica auctoritate interdicite, donec suam nobis presentiam et causam suam viva voce exponat.*“ MARSINA, *CDES I*, č. 36, s. 30.

²¹ „*Missas et sacratissimi illa ministeria, que Sclavorum lingua idem Methodius celebrare presumpsit, quamvis decessoris nostri temporibus domni videlicet Iohannis, sanctissimi pape, iuraverit, se ea ulterius non presumere, apostolica auctoritate, ne aliquo modo presumatur, penitus interdicite.*“ MARSINA, *CDES I*, č. 36, s. 30. Podobne aj v liste pápeža Štefana V. Svätoplukovi z roku 885. MARSINA, *CDES I*, č. 35, s. 29.

²² „*Predicacionis tuę doctrinis populum domini, tibi quasi spiritali pastori commissum, salvare instruereque*

základe čoho pápež arcibiskupa vyzýva, aby sa prišiel obhájiť do Ríma. Bavorskí biskupi sa stali v tomto zmysle po roku 880 stúpecami Vichinga. Vnímali zastávanie sa Metoda pápežskou stolicou ako krátkodobú a zabudnutú udalosť z prvej polovice 70. rokov. Pasovský biskup Engelmar teda urobil čiastočný ústupok zo svojich nárokov na veľkomoravské územie týkajúci sa Nitrianskej diecézy. Engelmar pravdepodobne na základe ústnych správ z Ríma vedel o aktivite pápeža Jána VIII. v prospech vlastnej cirkevnej organizácie na Veľkej Morave. Z Vichingovej falošnej listiny alebo jeho slov vedel, že bol ustanovený Jánom VIII. za nitrianskeho biskupa, resp. za biskupa na časti veľkomoravského územia. Aj na základe Vichingových záruk, že Engelmarovi zostáva priamy vplyv na centrálnej Morave, súhlasil s vyčlenením Nitrianskej diecézy z územia Pasovskej diecézy. Súhlas miestneho biskupa pri vzniku novej diecézy pripomínajú samotní pisatelia listu. A následne tento dodatočný súhlas Pasova so zriadením Nitrianskeho biskupstva aj spomenú, aby podporili svoju argumentáciu. Skutočnosť Metodovho moravského arcibiskupstva tu prirodzene nemohla hrať rolu. Viching falšoval *privilegium Industriae tuae* práve preto, aby Metodovo postavenie vyplývajúce z *privilegia Industriae tuae* z väčšej časti alebo úplne negoval. Preto bavorskí biskupi oklamaní Vichingom nespomínajú Metoda ani moravské arcibiskupstvo vo svojom protestnom liste. Metod bol pre nich samozvanec a intrigán, trpený Svätoplukom. Neskôr im udalosti po Metodovej smrti, keď zvíťazila Vichingova strana, dali za pravdu. Obnovené nároky a zintenzívnenú činnosť Pasovského biskupstva na Morave po smrti arcibiskupa Metoda môžu dokladať aj viaceré nálezy olovených krížikov.²³ V Nitriansku s činnosťou Pasovského biskupstva nemôžeme počítať ani po smrti Metoda, kvôli biskupovi Vichingovi.²⁴ Engelmar teda akceptoval zriadenie jediného biskupstva na území Veľkej Moravy, na čelo ktorého sa postavil švábsky benediktínsky mních Viching.²⁵ Pasovský biskup neprotestoval v Ríme v roku 880 proti zriadeniu Nitrianskeho biskupstva a územnej strate Nitrianska. Viching ho informoval o hrozbe zriadenia samostatnej veľkomoravskej provincie a ubezpečil ho o stavaní sa proti akejkoľvek ďalšej snahe v územný neprospech Pasovského biskupstva. Kam siahali po roku 880 územné nároky Pasovského biskupa na Veľkej Morave, nám hovorí vzťah Engelmara a Vichinga. Nevieme o žiadnych sťažnostiach adresovaných do Ríma z Pasovského biskupstva, kvôli zmenšeniu jeho hranice pre vznik Nitrianskeho biskupstva. Taktiež nie sú známe nijaké sťažnosti zo strany nitrianskeho biskupa Vichinga preto, žeby mu pasovský biskup zasahoval do jeho činnosti a výkonu jeho práv. Pasovský biskup Engelmar rešpektoval Nitrianske biskupstvo a jeho biskupa Vichinga. Územné nároky Pasovského

cum debeas, audivimus, quod non ea, quę sancta Romana ecclesia ab ipso apostolorum principe didicit et cottidie predicat, tu docendo doceas et ipsum populum in errorem mittas.“ MARSINA, *CDES I*, č. 29, s. 23.

²³ SOMMER, Petr. – TŘEŠTÍK, Dušan. – ŽEMLIČKA, Josef. Čechy a Morava. In BERENDOVÁ, Nora (ed.). *Christianizace a utváření křesťanské monarchie. Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10. - 12. století*. Praha 2013, s. 226.

²⁴ V období krátkej éry Vichigovej správy Pasovského biskupstva na sklonku 9. storočia je však možné, asi aj veľmi pravdepodobné, s takýmto predpokladom počítať.

²⁵ R. Marsina uvažuje o možnej spojitosti listu bavorských biskupov s falzami neskoršieho pasovského biskupa Pilgrima. MARSINA, Nitrianske biskupstvo a jeho biskupi, s. 532, pozn. č. 19. Tu sa autor pristavil pri Pilgrimských falzách. Ak by podľa neho bavorskí biskupi vedeli výslovne o jestvovaní biskupstva v Nitre, mal by to byť dôvod k spochybneniu hodnovernosti samotného listu z roku 900 a doklad jeho neskoršieho vzniku. Informovanosť o jedinom Nitrianskom biskupstve (a nie štvorici biskupstiev na Veľkej Morave podliehajúcich v línii Pilgrimských falz Pasovu) však vôbec nespochybňuje hodnovernosť listu. Jediné biskupstvo na Veľkej Morave vyčlenené z Pasova bolo pre Salzburské arcibiskupstvo, v zmysle snáh Pasova o osamostatnenie, neškodné. Žiadne obavy v tomto smere neriešia ani G. Labuda či D. Třeštík, ktorí zmienku listu vzťahujú na Nitrianske biskupstvo a list samotný pokladajú za pravý. LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego II*, s. 144, 145. TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 116. Vichingovo moravské biskupstvo v Nitre akceptovala aj synoda bavorských biskupov v roku 899.

biskupstva končili na západnej hranici Nitrianskeho biskupstva. Vichingovo Nitrianske biskupstvo ležalo z pohľadu Pasova za jeho hranicami. Na Vichingovu Nitru si Pasov už nenárokoval. Nitra ležala z pohľadu pasovských biskupov po roku 880 mimo Pasovskú diecézu.²⁶

V roku 899 vo veľkom spore bavorského episkopátu s kráľom Arnulfom (887 – 899), veci vo vtedajšom svete výnimočne,²⁷ bavorskí biskupi tvrdia, že biskup Viching nemôže byť biskupom Pasova, pretože už je právoplatným biskupom na Veľkej Morave, v jej rámci.²⁸ Základným kameňom, na ktorom postavili svoju úspešnú právnu argumentáciu, bolo Vichingovo Nitrianske biskupstvo. Ten zostával stále de iure nitrianskym biskupom.²⁹ Viching a jeho diecéza boli v Bavorsku vnímané ako „mimopasovské“. Ani nie o rok neskôr tvrdia bavorskí biskupi pápežovi Jánovi IX. to isté. Viching bol Svätoplukovým biskupom, ustanoveným pápežom Jánom VIII., aby spravoval istú časť územia Veľkej Moravy. Viching je teda biskupom rovným pasovskému biskupovi. Každý spravuje svoju diecézu. Územie biskupstva, ku ktorému bol vyslaný podľa listu z roku 900 Viching, bolo mimo Pasov. Staré právo Pasova bolo aj právo na Nitriansko. Toho sa však Pasov v roku 880 vzdal.

Ak by sme pripustili cirkevnoprávny krach celého projektu Mojmirá II. v snahe o ustanovenie cirkevnej provincie na Veľkej Morave v roku 899 a vyhovelo by sa túžbam bavorského episkopátu, zostalo by pri dovedajšom stave. Tým bolo veľkomoravské Vichingovo biskupstvo v Nitre, ktoré rešpektovali aj pasovskí biskupi a salzburský arcibiskup Theotmar.³⁰ Zmena v postoji pasovského biskupa k veľkomoravskej cirkevnej provincii nastala už začiatkom roku 901. Vtedy pasovský Richarius uzatvára na Morave mier, a tým v podstate uznáva aj samostatnú cirkevnú provinciu na čele s domácim arcibiskupom.³¹ Predchádzajúce nároky Pasova na územie celej Veľkej Moravy vrá-

²⁶ Mimo krátkeho obdobia v roku 900, keď si Pasov nárokoval opäť aj na Nitru.

²⁷ TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 120.

²⁸ „Engilmarus Pataviensis episcopus obiit, in cuius locum Wihingus quidam Alamannus contra instituta patrum, prius Marahavensis ab apostolico destinatus episcopus, rege concedente successit. Sed non multo post a Deotmaro archiepiscopo ceterisque suffraganeis suis contra voluntatem regis canonicali iudicio abiectus ac Rihharius ad eandem sedem episcopus in id ipsum tempus ordinatus est.“ *Annales Fuldenses*, anno 899. In KURZE, Fridericus (ed.). *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae historiciis recusi*. Hannoverae 1891, s. 133. V. Vavřínek sa domnieva, že ostré konanie bavorských biskupov proti Vichingovi pramenilo v akejsi pomste za to, že kedysi slúžil Svätoplukovi. VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha 2013, s. 319. Možno nám bližšie odhaľuje ich motiváciu Albert Behaim, resp. Pilgrimove falzá v snahe o ustanovenie arcibiskupstva v Pasove. K tomu bližšie TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 117-121. Isto však nemohlo viesť bavorských biskupov v spore proti kráľovi Arnulfovi to, že Viching kedysi slúžil Svätoplukovi. Koniec koncov Arnulf a Svätopluk sa stali na sklonku Svätoplukovho života silnými nepriateľmi.

²⁹ CHAROUZ, Zdeněk. „Morava, Moravský“ v písemných prameňoch 9. – 13. stololetí. In: *Slovenská archivistika*, roč. XXII, 1987, č. 2, s. 106.

³⁰ U R. Marsinu, ktorý hlbkovo skúma listinu z roku 900, nastáva posun v hodnotení postoja Pasova k Vichingovmu biskupstvu. Najskôr považuje list bavorských biskupov za písomnosť, ktorá nechce objektívne vysvetliť situáciu, ale naopak napomôcť reštituovaniu starých práv Pasova. MARSINA, Štúdie k Slovenskému diplomatáru I. s. 85. Neskôr o nami rozoberanej formulácii píše, že jej pôvodca mal asi len všeobecnú vedomosť o tom, že Viching nebol ustanovený za biskupa v hlavnom sídle Svätopluka, ale na inom jemu patriacom území. MARSINA, Nitrianske biskupstvo a jeho biskupi, s. 532. Novší pohľad R. Marsinu už nestavia Pasov do pozície absolútnych a trvalých nárokov na Vichingovo Nitrianske biskupstvo a neakceptovania jeho existencie, ale je plne otvorený aj tejto možnosti.

³¹ „Generale placitum Radaspona civitate habitum est. Ibi inter alia missi Marahavorum pacem optantes perverserunt; quod mox, ut petierunt, complacuit et iuramento firmitum est. Inde ob hoc ipsum Richarius episcopus et Udalricus comes Marahava missi sunt, qui eodem tenore, ut in Baiowaria firmitum fuit, ipsum ducem et omnes primates eius eandem pacem se servaturos iuramento constrinxerunt.“ *Annales Fuldenses*, anno 901, s. 135. WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí*. 906 – 1197. Praha 2010, s. 99.

tane Nitrianska platia tiež, ale len po inštalácii samostatnej cirkevnej provincie na Veľkej Morave v roku 899, keď už nešlo o jediné Nitrianske biskupstvo, s ktorým Pasov v roku 880 súhlasil, ale o plnú a funkčnú cirkevnú organizáciu v podobe arcibiskupstva a troch biskupstiev. V čase písania listu, keď Viching pravdepodobne už nežil,³² sa Pasov nakrátko vrátil k svojim pôvodným nárokom na územie celej Veľkej Moravy tak, ako ich mal pred rokom 880. Bola to tá istá Nitra, v ktorej kritizujú ustanovenie nového biskupa – nástupcu Vichinga. Inými slovami salzburský arcibiskup Theotmar a pasovský biskup Richarius boli ochotní rešpektovať jestvovanie Nitrianskeho biskupstva len za podmienok dohodnutých v roku 880 alebo krátko po tomto roku medzi Engelmarom a Vichingom. Iba v prípade pôvodných záruk, ktoré spočívali v tom, že na Veľkej Morave bude nitriansky biskup, ktorý nepôjde ďalej proti územným nárokom Pasovského biskupstva, bol istý súhlas Pasova s jestvovaním biskupstva v Nitre. To ale platí samozrejme len v kontexte Pasovského biskupstva podriadeného Salzburskému arcibiskupstvu, bez nárokov na arcibiskupstvo v Pasove. V roku 899 prišla Theotmarovi osobitne vhod skutočnosť, že Viching už je nitrianskym biskupom, kvôli Vichingovým skutočným alebo domnelo mu Theotmarom pripísaným plánom v zriadení arcibiskupstva v Pasove.³³ Aj keď pasovskému Richariovi isto prekážalo oklieštenie jeho územia o moravské arcibiskupstvo a dve biskupstvá,³⁴ vyrovnal sa s tým pomerne rýchlo už začiatkom roku 901 potvrdením mieru po príchode na Moravu.³⁵ Zmierenie Richaria s Moravanmi nemohla spôsobiť vzrastajúca hrozba od Uhrov, pretože táto skutočnosť značne figuruje už v protestnom liste. V línii Vichingových a neskôr Pilgrimových plánov urobiť z Pasova arcibiskupstvo so sufragánymi biskupstvami na Veľkej Morave, oporou salzburskému arcibiskupovi sotva mohol byť Richarius samotný. Salzburg mal okrem Pasova ešte štyri sufragánne biskupstvá. Strata jedného biskupstva by Salzburgu neublížila a z pasovského biskupa by sa stal arcibiskup rovný salzburskému. Ťažko hľadať v Pasove proti tejto myšlienke nejakého silného spojencu pre Salzburg. Istý nesúlad medzi Theotmarom a Richariom vidieť už v úvode listu pri uvedených mien jednotlivých bavorských biskupov. List je na prvom mieste obranou nedeliteľnosti územia Pasovskej diecézy. Pasovský Richarius však nie je uvedený hneď za salzburským arcibiskupom,³⁶ ale až na konci všetkých mien po jeho štyroch biskupských kolegoch.³⁷ Hlavný sťažovateľ je uvedený samostatne ešte raz v závere listu. Ním je salzburský arcibiskup Theotmar.³⁸ Salzburg sa pozeral na Pasov s veľkou nedôverou kvôli snahám o cirkevno-jurisdikčné osamostatnenie.

Odvolať sa na bavorských biskupov na pápežovo určené Vichingovej diecézy je rozhodujúce v zmysle cirkevného práva. Ján VIII. určil Vichigovo pôsobenie podľa pisateľov listu správne. To je zásadný argument listiny. Je to pochvala pápeža Jána VIII. a jeho vernosti kánonickému právu. Zároveň je to príklad pre pápeža Jána IX. Vichingovo Nitrianske biskupstvo ustanovené Jánom VIII., biskupská synoda bavorských biskupov v roku 899 odkazujúca Vichinga do jeho

³² Zomiera v roku 899, nie dlho po jeho zosadení z pasovského biskupského stolca. „*Hic Pataviam transfertur, quam fortissime rexit per annum tantum et menses tres, et feliciter conquievit.*“ Notae de episcopis Pataviensibus. In BARTOŇKOVÁ, Dagmar et al. (eds.). *Magnae Moraviae fontes historici I.* (ďalej MMFH I.) Brno 2008, s. 278. ZAVADIL, Ondřej. Dopis markrabího Ariba králi Arnulfovi. In *Mediaevalia historica Bohemica*, roč. 11, 2007, s. 18. KONEČNÝ, Politicko-cirkevní ústředí Moravy, s. 12.

³³ „*Wichingus archiepiscopus, natione Ostrogotus. Hic Laureacencem ecclesiam pressit, volens provinciam dividere et auxilio Zwentenwaldi regis Moravorum in Sedavia metropolim suscitare. Hic Pataviam transfertur...*“ Notae de episcopis Pataviensibus. In BARTOŇKOVÁ, MMFH I, s. 277, 278. ZAVADIL, Dopis markrabího Ariba, s. 19. TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 120.

³⁴ Nitry sa zriekol Pasov už v roku 880.

³⁵ Pozn. č. 31. WIHODA, *Morava v době knížecí*, s. 99.

³⁶ Prípadne už pred ním, ako hlavný žalobca a iniciátor.

³⁷ MARSINA, Richard. *CDES I*, č. 39, s. 32, 33.

³⁸ MARSINA, Richard. *CDES I*, č. 39, s. 34, 35.

biskupstva, list bavorských biskupov z roku 900 a neskoršia pasovská tradícia o Nitrianskom biskupstve zaznamenaná Pilgrimom majú priesečník v akceptovaní Vichingovho Nitrianskeho biskupstva pasovským biskupom Engelmarom. Odčlenenie Nitrianska v roku 880 od Pasova muselo byť salzburskému Theotmarovi,³⁹ pasovskému Engelmarovi⁴⁰ a podobne aj Richariovi zomrelému v roku 902, osobne veľmi dobre známe. Protirečili by sme tu priamym svedkom udalosti vyňatia Vichingovho Nitrianska z nárokov Pasova. Tým svedkom, ktorí neváhali ísť do sporu so samotným Arnulfom, kde hlavným tromfom pre nich bolo práve Vichingovo Nitrianske biskupstvo. Žiadna územná zmena sa nedotkla Pasovského biskupstva v 9. storočí citeľnejšie ako vznik Nitrianskeho biskupstva v roku 880 a vznik úplnej veľkomoravskej cirkevnej provincie v roku 899.

Podľa bavorských biskupov mal slovanský *gens*, ku ktorému bol poslaný pápežom Jánom VIII. Viching za biskupa, nízku kvalitu kresťanstva oproti úrovni v Bavorsku. Vichingov slovanský kmeň bol v Nitriansku a nie mimo neho.⁴¹ Ak by sme prijali domnienku, že bavorský episkopát vytesňuje v liste nitrianskeho biskupa Vichinga mimo Nitrianska, aby podporil nároky Pasova na územie Nitrianska,⁴² rovnaký postup by sa mal očakávať aj pri moravskom arcibiskupovi Metodovi⁴³ s tým, že ho Ján VIII. určil pre nejaké okrajové územie jeho arcibiskupstva, napr. do Vislanska, ktorého knieža Metod skutočne aj pokrstil.⁴⁴ K údajnej polopravde či klamstve o Vichingovi však pisatelia listu nepridávajú podobnú zmienku o Metodovi vyslanom k nejakému okrajovému *gens*, aby podporili nároky Pasova na centrálnu Moravu. Naopak spomenutím Jána VIII. a Vichinga sa istým spôsobom list hrdí. Touto pasážou o svätení Vichinga Jánom VIII. pre územie mimo

³⁹ Arcibiskup v rokoch 873 – 907.

⁴⁰ Biskup v rokoch 875 – 898.

⁴¹ D. Třeštík sa spočiatku držal názoru, že týmto Svätoplukom podmaneným kmeňom je slovanský *gens* na východnom Slovensku. Malo ísť o rozdielne etnikum od toho na strednom a západnom Slovensku. TŘEŠTÍK, Dušan. Carissime. List příteli M., profesorovi bratislavské univerzity. *Literární noviny*, roč. 3, 1992, č. 19, s. 3. Neskôr predpokladá tento Vichingov *gens* v Potisí. TŘEŠTÍK, Dušan. Großmähren, Passau und die Ungarn um das Jahr 900. In *Byzantinoslavica*, roč. 59, 1998, s. 150. Nakoniec pasáž vzťahuje na slovanský kmeň v Nitriansku. TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 115, 116, 131, 134.

⁴² Podľa J.Steinhübela si pasovský biskup Engelmar nenárokuje na územie veľkomoravského Potisia práve vtedy, keď tam mal byť údajne vyslaný nitriansky biskup Viching. Pred týmto pôsobením Vichinga v Potisí aj po ňom, si pasovskí biskupi Hermanrich, Engelmar (mimo rokov 880 – 899) a Richar nárokujú na veľkomoravské Potisie. Na Nitrianske biskupstvo si podľa tejto interpretácie nárokujú pasovskí biskupi neustále, teda aj medzi rokmi 880 – 899. STEINHÜBEL, Ján. Štyri veľkomoravské biskupstvá. In *Slovanské štúdie*, 1994, č. 1, s. 26-28. STEINHÜBEL, Ján. *Nitrianske kniežatstvo*, s. 136, 137, 410, pozn. 817. Že by si bavorskí biskupi prestali nárokovať v rokoch 880 – 899 na nejaké okrajové územie Veľkej Moravy na základe tamojšieho Vichingovho pôsobenia je krajne nepravdepodobné. Takýto pohľad na pasovských aj celkove bavorských biskupov môžeme uplatniť len pre pápežom Jánom VIII. zriadenú Vichingovu Nitriansku diecézu, nie pre Potisie či Vislansko, ktoré nemajú s pápežom Jánom VIII. nič spoločné. V rokoch 880 – 899 si pasovský a bavorský episkopát nenárokuje na Vichingovu Nitriansku diecézu ustanovenú Jánom VIII., čo využíva v argumentácii vo svoj prospech proti veľkomoravským cirkevným štruktúram. H. Łowmiański aj J. Steinhübel hľadajú *gens*, ku ktorému bol poslaný pápežom biskup Viching, v Potisí. Nikde však neudávajú jeho meno. V tomto priestore vieme len o jestvovaní južných Obodritov na dolnej Tise. To, že by bol Viching misijným biskupom južných Obodritov, sa veľmi ťažko akceptuje a okrem nich tu žiaden iný kmeň nebol, lebo žiadne meno slovanského kmeňa nemáme k dispozícii. Konkrétne vlastné meno je pritom základným atribútom jestvovania kmeňa. K menu ranostredovekého kmeňa a bezmennosti „kmeňa“ TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 134.

⁴³ V prípade, že by sa nebralo do úvahy zavádzanie pasovského biskupa Engelmara Vichingom vo veci Metoda.

⁴⁴ Ku krstu vislianskeho kniežaťa Život Metodějův In BARTOŇKOVÁ, Dagmar et al. (eds.). *Magnae Moraviae fontes historici II*. Brno 1967, s. 156.

Pasovského biskupstva celá základná stať o rozdelení Pasovského biskupstva na päť biskupstiev vrcholí. Po skončení tejto časti listu nasledujú skutočnosti netýkajúce sa pasovskej jurisdikcie.

Vo vete o Vichingovom *gens* je uvedené slovo „*nequaquam*“ (nijako, vôbec nie, naskrze nie, vonkoncom nie). Týka sa nevyslania Vichinga pápežom do Pasovského biskupstva. Vyslovene to popiera, čo znamená, že bavorskí biskupi zavádzajú ohľadom nárokov Pasova na Nitriansko medzi rokmi 829 – 880. Toto slovo stojí proti výkladu ako omylu bavorských biskupov a zmene Svätopluka za pápeža Jána VIII. určujúceho miesto Vichingovho pôsobenia.⁴⁵ Podčiarkuje správne rozhodnutie pápeža Jána VIII. ohľadom územia, kde mal Viching pôsobiť. Za tým samozrejme badať obhajobu vlastných bavorských záujmov. Medzi historikov, ktorí kladú tento Svätoplukom podmanený *gens* do Nitrianska, ktorému bol daný Viching za biskupa, patrí E. Dümmler,⁴⁶ J. Hodál,⁴⁷ J. Dąbrowski,⁴⁸ G. Labuda⁴⁹ a D. Třeštík⁵⁰. B. Bretholz považuje za veľmi význačné v liste z roku 900 „posuzování biskupského stolce nitranského“ bavorskými biskupmi.⁵¹

Pisatelia listu kvôli vlastnému prospechu osobitne zdôrazňujú dodržiavanie cirkevných zákonov vo veci nedeliteľnosti riadne ustanovenej diecézy. List je svedectvom výbornej znalosti dobových kánonických predpisov. Až šesť ráz sú k tejto téme priamo citované a pápežovi pripomínané kánonické predpisy.⁵² Siedmym zakončením tejto právnej argumentácie je veta o pochvale pápeža Jána VIII. za biskupské svätenie Vichinga pre územie, ktoré (už) nebolo súčasťou pasovskej diecézy.⁵³ Tu je v jednom prípade klasifikované kresťanstvo kmeňa vo Vichingovom Nitriansku ako kresťanstvo novopokrstených ľudí. Následne je tromi superlatívmi ocenené kresťanstvo, resp. pozitívny vzťah k apoštolskej stolici, obyvateľov Východofranskej ríše.⁵⁴ Najvyšším počtom je hodnotené kresťanstvo u Moravanov. Vo všetkých ôsmich prípadoch ide o krajne negatívne vyjadrenia,⁵⁵

⁴⁵ J. Steinhübel píše o omyle bavorských biskupov a zámene osoby určujúcej Vichingovo pôsobisko, z pápeža Jána VIII. na Svätopluka. STEINHÜBEL, *Nitrianske kniežatstvo*, s. 137.

⁴⁶ DÜMMLER, Ernst. *Geschichte des ostfränkischen Reiches II.*, Leipzig 1887, s. 179.

⁴⁷ HODÁL, *Prehľad dejín Slovenského kniežatstva*, s. 18.

⁴⁸ DĄBROWSKI, Jan.: *Studia nad początkami państwa polskiego*, In *Rocznik Krakowski*, roč. 34, 1958, č. 1, s.10-12.

⁴⁹ LABUDA, *Studia nad początkami państwa polskiego II.*, s. 143-145.

⁵⁰ TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy*, s. 115, 116, 131.

⁵¹ BRETHOLZ, Bertold. *Dějiny Moravy. I/1.* Brno 1896, s. 97.

⁵² „...cum in concilio Africano capitulo XX. decretum sit, ut plebes, que in diocesibus ab episcopis retinentur, que numquam episcopos habuerunt, non nisi cum voluntate eius episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores, id est episcopos. Et item in eodem concilio capitulo LXV, ut plebes, que numquam habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscuiusque provincie et primatis atque consensu eius, ad cuius diocesim eadem plebs pertinebat, episcopos minime accipiant. In decretis papę Leonis capitulo XV scriptum est: Nulla ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui a provincialibus episcopis cum metropolitani iudicio non consecrantur, Item capitulum XLVIII : ut si indignis quibusque et longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium et gubernatio ecclesie detur, non est hoc consulere populis, sed nocere, nec prestare regimen, sed augere discrimen. Et in eodem capitulo post pauca inquit : Difficile est, ut bono peragantur exitu, que malo sunt inchoata principio. Et in decreto papę Cęlestini, antecessoris vestri, capitulum XVII continetur: Ne alicui locus concedatur sacerdoti in alterius iniuriam.“ MARSINA, *CDES I*, č. 39, s. 33.

⁵³ „Antecessor vester Zuentibaldo duce impetrante, Wichingum consecravit episcopum et nequaquam in illum antiquum Patauiensem episcopatum eum transmisit, sed in quandam neophitam gentem, quam ipse dux bello domuit et ex paganis christianos esse patravit.“ MARSINA, *CDES I*, č. 39, s. 33.

⁵⁴ „Progenitores namque serenissimi senioris nostri Hludouuici videlicet imperatores et reges ex christianissima Francorum gente prodierunt, Moimarii vero Sclauī a paganis et ethnicis venerunt. ... Illi christianum regnum confortaverunt, isti infirmaverunt. ... Illorum consilio apostolica sedes pollebat, istorum persecutione christianitas dolebat.“ MARSINA, *CDES I*, č. 39, s. 34.

⁵⁵ „...christianitatem abhorrere ... quia quando christianitas illis cepit vilescere ... Quod nos prefati Sclauī

ktoré možno zhrnúť v prívlastku „pseudokrešťania“. Nehovoriac o nenáboženských invektívach voči Moravanom, ktorými je list popretkávaný. Táto skutočnosť môže zacláňať pohľad na vernosť pisateľov listu kánonickým dekrétom, resp. cirkevnej vierouke,⁵⁶ týkajúcich sa správy diecézneho územia biskupom, ktoré nie je možné nezákonne deliť. Pôvodca protestného listu prestúpenie týchto cirkevných predpisov a rozdelenie pasovskej diecézy proti vôli tamojšieho diecézneho biskupa nazýva rozkolom, resp. veľkou schizmou.⁵⁷

Na druhej strane, explicitne spomenuté nároky Pasova na Nitru medzi rokmi 829 – 880 v liste nemohli byť. Bolo by to silne kontraproduktívne.⁵⁸ Pisatelia by sami priznali územnú stratu pasovského biskupstva v roku 880 pri vzniku Nitrianskeho biskupstva. Tu však mlčal nielen pasovský biskup o aktivitách jeho predchodcov v Nitriansku pred rokom 880, ale aj salzburský arcibiskup Theotmar o aktivitách jeho predchodcu v Nitriansku pred rokom 829.⁵⁹ Spomenutie nárokov Pasova pred rokom 880 na stratené Nitriansko by priamo protirečilo zámerom autorov listu. Slovanský kmeň v Nitriansku musel byť v príslušnej argumentácii taký *gens*, ktorý pred Vichingom v nijakom prípade neprináležal žiadnemu biskupovi. Nitrianske biskupstvo v roku 880 v tomto duchu nemohlo vzniknúť na ujmu Pasovského biskupstva, hoci reálne sa tak stalo. Preto pri zasadení svojského hodnotenia pisateľov listu do reality treba byť osobitne opatrný. Tak by sme mali pokladať Nitriansko a jeho ľud v roku 880, keď dostáva biskupa Vichinga, za územie neofytov, novoobrátenecov na kresťanstvo.⁶⁰ Toto ohodnotenie kresťanstva v Nitriansku je však vynútené okolnosťami, kde sa pisatelia nesmeli priznať k nárokom Pasova na Nitriansko medzi rokmi 829 – 880 a činnosťou Salzburgu v Nitriansku pred rokom 829. Označenie „novoobrátenec“ treba posudzovať na úrovni termínov „pseudokrešťania“ pre Moravanov a „top kresťania“ pre Frankov.

Označenie „neofyti“ bývalo používané taktiež pre viaceré generácie pokrstených kresťanov. Arbeo z Freisingu vzťahuje tento prívlastok pri príchode biskupa Emeráma do Regensburgu nielen na tamojších kresťanov, ktorí ešte nezavrhlí celkom predkresťanské náboženské praktiky, ale aj do minulosti na ich pokrstených otcov.⁶¹ Výstižný pohľad na sťažnosti bavorského episkopátu prináša J. Cibulka: „Poněvadž cílem protestní listiny je dosáhnout u papeže Jana IX. přičlenění Moravy k diecési pasovské, lze nepochybně mít za věrohodné ony údaje, které tomuto úkolu neslouží a zvláště takové, které mu přímo odporují“.⁶² Realita Vichingovho Nitrianskeho biskupstva ide proti nárokom na územie celej Veľkej Moravy. Práve preto je pravdivá, ako ústupok pasovského biskupa, kvôli ponechaniu nároku na väčšinový zvyšok Veľkej Moravy. Zrieknutie

criminabantur cum Ungaris fidem catholicam violasse ... Ipsi enim crimen, quod nobis falso semel factum imposuerunt, multis annis peregerunt. ... suorum pseudochristianorum ... Et post tanta maleficia habent beneficia et sunt falsi accusatores, qui semper fuere christianorum persecutores.“ MARSINA, CDES I, č. 39, s. 33, 34. K ďalším pozn. č. 54.

⁵⁶ Pisatelia ich v liste spomínajú tri razy. „*Antecessorum vestrorum decretis et catholicorum patrum institutis planissime instruimur ... sed doctrina et auctoritas ecclesiasticę rationis ... canonum decreta sanxisse.*“ MARSINA, CDES I, č. 39, s. 33.

⁵⁷ „...ut tantum scisma una pateretur ecclesia. ...quod unitas ecclesie dividitur scissura.“ MARSINA, CDES I, č. 39, s. 33, 34.

⁵⁸ V takom prípade by bolo v podstate zbytočné celý protestný list písať.

⁵⁹ BRETHOLZ, *Dějiny Moravy. I/1*, s. 97.

⁶⁰ Tak postupuje MARSINA, Richard. Obnovenie Nitrianskeho biskupstva na prelome 11. a 12. storočia. In KOHŮTOVÁ, Mária (ed.). *Krešťanstvo v dejinách Slovenska*. Bratislava 2003, s. 19.

⁶¹ „*Sed habitatores eius neoffiti eo namque in tempore idolatriam radicitus ex se non extirpaverunt, quia ut patres calicem Christi commune et demoniorum suisque prolibus propinaverunt.*“ Vita vel passio sancti Haimhrammi martyris, In FÖRSTER, Josef. *Arbeo z Freisingu. Život a umučení svatého Jimrama, mučedníka*. Praha 2007, s. 38.

⁶² CIBULKA, *Velkomoravský kostel v Modré*, s. 285.

sa miestnym biskupom časti územia svojej diecézy bývalo v ranom stredoveku vždy veľmi komplikovanou, a preto zriedkavou záležitosťou. V prípade Pasova a Nitrianskej diecézy, čo pisatelia listu nemôžu verejne priznať, je to viditeľné nenárokovaním si na Nitriansku diecézu v čase, keď patrila Vichingovi. Aktivity Pasovského biskupstva medzi rokmi 829 – 880 v Nitriansku či možný archipresbyterát v Nitre by po prípadnom vyšetrovaní zo strany pápežskej stolice⁶³ vyhlásil pasovský biskup za samozvanú činnosť pasovského kléru. Dokladoval by svoje nároky na územie Moravanov, ktorých pokrstil pasovský biskup Reginhard v roku 831. O tom, či Reginhard krstil *gens* v Nitriansku pramene nehovoria. Pre pasovského biskupa, resp. Frankov bola rozhodujúca držba Moravy a až následne v menšej miere držba Moravou ovládaného okrajového Nitrianska. To sa potvrdzuje v tom, že sa pasovský biskup vedel v roku 880 pri ohrození straty Moravy zriecť Nitrianska.

Priamu paralelu vo zvláštnom hodnotení kresťanstva na Morave a v Nitriansku z listu bavorských biskupov nájdeme u Konštantína Porfyrogeneta (913 – 959), ktorý pojmy Veľká Morava a Nepokrstená Morava považoval za identické. O takomto paradoxnom označení Veľkej Moravy ako krajiny nekresťanskej rozhodovala nie skutočná úroveň kristianizácie, ale otázka priameho prepojenia na Konštantínopol. Krajina alebo kmeň mimo rámca a jasného napojenia na Byzantskú ríšu označenie „pokrstený, kresťanský“ nemohli dostať.⁶⁴

SUMMARY: PSEUDO-CHRISTIAN MORAVIANS, THE NEOPHYTES OF NITRA AND THE EARNEST CHRISTIAN FRANKS. The study deals with the protest letter of Bavarian bishops sent to Pope John IX in 900. It specifically mentions a Slavic tribe conquered by Svätopluk. Frankish priest Viching was appointed a bishop to this tribe by Pope John VIII at the request of Svätopluk. Viching was the first bishop of the Diocese of Nitra established in 880. The author analyses the relation between Engelmar, the bishop of Passau, and the establishment of the Diocese of Nitra, since the territory of the Nitra Diocese belonged to the Diocese of Passau. In 880 or shortly after, Engelmar agreed on the foundation of the Diocese of Nitra and on allocating the area of Diocese of Passau. Bavarian bishops in their arguments relied on the Code of the Canon Law. Their view on the quality level of Christianity in the various ethnic groups is significantly biased, describing ideal state of Christianity in their realm. On the other hand, in Moravia the new religion is evaluated as pseudo-Christian. Inclusion of the Slavs of the city of Nitra into the Diocese of Passau is intentionally ignored. Therefore, they are named in the letter as Neophytes.

Mgr. Peter Baláž
Nad Mlynom 9
96681 Žarnovica
petobalaz80@gmail.com

⁶³ Pisatelia listu sa tomuto vyšetrovaníu zo strany pápežskej stolice nebránia, naopak ho predpokladajú.

⁶⁴ Podrobne vysvetľuje AVENARIUS, Alexander. Veľká a nepokrstená Morava Konštantína Porfyrogeneta. In MAJTÁN, Milan (ed.) *X. slovenská onomastická konferencia. 13. – 15. septembra 1989*, Bratislava 1991, s. 43-45. AVENARIUS, Alexander. *Byzantská kultúra v slovanskom prostredí v VI. – XII. storočí : k problému recepcie a transformácie*. Bratislava 1992, s. 50, 51.